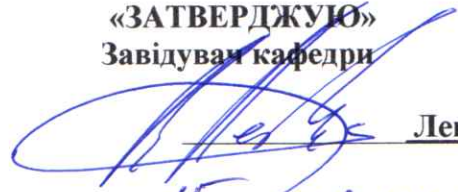

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка

Факультет Математики, природничих наук та технологій
Кафедра менеджменту та підприємництва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри

Левченко О.М.

« 15 » *серпня* 20 *2024* року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ОК 31 РИЗИКОЛОГІЯ (аналіз та моделювання
економічного ризику)**

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти:

перший (бакалаврський)

Галузь знань:

05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр, назва галузі)

Спеціальність:

051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма

Економічна безпека

(назва)

Форма навчання

Денна

(денна, заочна.)

Робоча програма навчальної дисципліни **Ризикологія (аналіз та моделювання економічного ризику)**

(назва навчальної дисципліни)

розроблена на основі освітньо-професійної програми **Економічна безпека,**

(назва ОПП)

навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня першого (бакалаврського) за спеціальністю **051 Економіка**

(шифр і назва спеціальності)

Розробники: **к.е.н., доцент Довгенко Я.О.**

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри **Менеджменту та підприємництва**

Протокол від «15» Серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри **д.екон. н., професор**

(підпис)

Левченко О.М.

(прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни Ризикологія (аналіз та моделювання економічного ризику) для студентів спеціальності 051 Економіка за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. – ЦДУ імені В. Винниченка, 2024.

© Довгенко Я.О., 2024 рік

© ЦДУ імені В. Винниченка,
2024 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4,0	Галузь знань <u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (назва)	Спеціальність: <u>051 Економіка</u> (шифр і назва)	Рік підготовки	
		3-й	-й
Загальна кількість годин – 120	Освітня програма: <u>Економічна безпека</u> (шифр і назва)	Семестр	
		6-й	-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4	Рівень вищої освіти: <u>Перший (бакалаврський)</u>	Лекції	
		28 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		24 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		68 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
Вид контролю:			
Екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання – 52/68

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

В сучасних умовах швидкої глобалізації, нестабільності ринкової кон'юнктури, посилення конкуренції та зростання впливу зовнішніх і внутрішніх факторів ризику стали невід'ємною частиною діяльності підприємств, фінансових установ та державних органів управління. Ефективне управління ризиками є критично зниженим для забезпечення стабільного функціонування та розвитку бізнесу, а також для зниження втрат і оптимізації діяльності в умовах невизначеності.

Метою викладання освітньої компоненти Ризикологія (аналіз та моделювання економічного ризику) є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань та практичних навичок з ідентифікації, аналізу, оцінки та моделювання ризиків у діяльності підприємств і організацій, а також розробка антикризових стратегій та

обґрунтування управлінських рішень з планування мінімізації негативних наслідків і підвищення стійкості бізнес та економічних систем.

Завданням вивчення освітньої компоненти є:

- розширення й поглиблення знань про якісні та кількісні властивості економічних процесів з урахуванням ризику;
- опанування методології та методики побудови, аналізу й застосування економіко-математичних моделей, що враховують ризик;
- вивчення низки найтипівіших прийомів моделювання та вимірювання економічного ризику в процесі прийняття рішень;
- опанування відповідного апарату (методи, моделі, інформаційне та програмно-методичне комп'ютерне забезпечення) з метою практичного
- використання в різноманітних економічних сферах (теоретична та прикладна економіка, фінанси, менеджмент тощо).

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі *компетентності*:

загальні	фахові
<p>ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним.</p>	<p>СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.</p> <p>СК9. Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси.</p> <p>СК14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.</p>

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

ПРН6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

ПРН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.

ПРН17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Ризик та методи його оцінки

Тема 1. Сутність причини виникнення та класифікація ризику

Поняття та природа ризику. Поняття невизначеності. Зв'язок невизначеності та ризику. Види невизначеності. Аналіз чинників невизначеності. Причини виникнення економічного ризику. Зовнішні та внутрішні чинники ризику.

Поняття об'єкта, суб'єкта та джерела ризику. Ставлення до ризику суб'єктів прийняття рішень. Класифікація ризиків. Особливості прояву ризику в сучасних умовах.

Тема 2. Оцінка ризику

Загальні методи оцінки ризику. Загальні підходи до аналізу ризику. Якісний аналіз ризику. Кількісний аналіз ризику. Статистичний метод. Застосування імовірності до оцінки рівня ризику. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків. Аналіз чутливості (вразливості). Ризик в абсолютному вираженні. Поняття сподіваного значення (математичного сподівання) випадкової величини, дисперсії та середньоквадратичного відхилення. Ризик у відносному вираженні. Поняття коефіцієнта ризику та коефіцієнта варіації. Коефіцієнт сподіваних збитків. Ризик і нерівність Чебишева. Спеціальні методи оцінки ризику. Оцінка ризику на основі аналізу фінансового становища підприємства. Евристичні методи. Метод аналізу доцільності витрат. Комплексна оцінка ризиків. Оцінка ефективності нововведень. Оцінка систематичного ризику. Оцінка ризику на основі аналізу точки беззбитковості. Оцінка ризику за допомогою дерева рішень. Оцінка ризику методом аналогій. Оцінка ризику на основі встановлених нормативів. Інші методи оцінки ризику.

Тема 3. Управління економічним ризиком

Необхідність управління ризиком у спектрі економічних проблем. Загальні підходи до процесу управління ризиком у менеджменті. Принципи прийняття рішень в умовах ризику. Методи управління ризиком: уникнення ризику; попередження (запобігання) виникнення ризику; прийняття ризику; оптимізація (зниження) ступеня ризику. Зовнішні способи зниження ризику: розподіл ризику, зовнішнє страхування. Внутрішні способи зниження ризику: лімітування; диверсифікація; створення резервів і запасів; здобуття додаткової інформації.

Тема 4. Економічний ризик і теорія корисності

Сутність концепції корисності. Поняття корисності. Основні аксіоми теорії корисності. Поняття граничної корисності. Функція корисності. Приклади побудови функції корисності під час прийняття рішення, обтяженого ризиком.

Корисність за Найманом - Моргенштерном. Поняття лотереї, детермінованого еквівалента лотереї, премії за ризик. Найпростіша лотерея. Різні ставлення до ризику: схильність, нейтральність, несхильність. Функція корисності. Криві байдужості.

Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризиків,

пов'язаних з конфліктом та невизначеністю навколишнього середовища

Поняття моделі. Сутність теоретико-ігрової моделі. Поняття конфліктної ситуації та стратегій гравців. Оптимальна стратегія. Формалізація конфліктних ситуацій. Поняття платіжної матриці. Нижня ціна гри або максимін. Верхня ціна гри або

мінімакс. Методи знаходження оптимальних стратегій. Змішана стратегія. Сутність теорії статистичних рішень. Методи аналізу ігор з природою. Стан природи. Економічне середовище в ролі природи. Критерій Байєса - Лапласа. Критерій Вальда. Критерій Севіджа. Критерій Гурвиця.

Тема 6. Оптимальна поведінка в умовах специфічних видів ризику

Ризик безповоротних можливостей. Планування оптимальної стратегії.

Ризики в умовах торгів. Акціонерні торги. Максимізація різниці доходів. Максимізація власного доходу. Одночасні торги. Торги, в яких кількість осіб велика і може бути невідомою. Ризики, пов'язані з керуванням запасами. Модель запасів готівки.

Розділ 2. Врахування економічних ризиків у господарській діяльності підприємства

Тема 7. Метод Монте - Карло і його застосування до оцінки стратегій, пов'язаних із ризиком

Генерація випадкових чисел для моделювання невизначеностей у процесах. Багаторазове проведення розрахунків із випадковими вхідними даними. Оцінка результатів на основі статистичних характеристик отриманих вихідних значень. Основні етапи застосування методу Монте-Карло. Постановка задачі: формулювання моделі досліджуваного процесу або системи. Визначення параметрів і розподілу ймовірностей: вибір змінних і їх ймовірнісних розподілів. Генерація випадкових чисел: використання генераторів випадкових чисел для отримання значень змінних. Моделювання сценаріїв: багаторазовий розрахунок моделі для різних наборів випадкових значень. Аналіз результатів: побудова статистичних розподілів, визначення середнього значення, дисперсії та ймовірності певних сценаріїв. 4. Застосування методу Монте-Карло до оцінки стратегій, пов'язаних із ризиком. Фінансовий аналіз: прогнозування грошових потоків, оцінка інвестиційних проєктів та визначення ризиків портфельних інвестицій. Операційний менеджмент: оцінка часу виконання проєктів з урахуванням невизначеностей у ресурсах та термінах. Страхування: моделювання страхових ризиків та розрахунок резервів. Енергетика: оцінка ймовірності збоїв у постачанні енергії та розрахунок оптимальних запасів. Ризик-менеджмент: моделювання ймовірності настання ризикових подій та розробка стратегій реагування. Переваги та недоліки методу Монте-Карло

Тема 8. Операційні ризики

Операційна діяльність та пов'язані з нею ризики. Сутність виробничого, комерційного і ринкового ризиків. Запаси і резерви як способи зниження ступеня ризику. Структура та види запасів. Модель Міллера - Орра управління запасами з урахуванням ризику. Резерви на непередбачувані витрати (потреби) і модель формування оптимального резерву з метою зниження ступеня ризику. Сутність хеджування. Ф'ючерси та опціони як інструменти зниження ступеня ризику.

Поняття ціни спот і ф'ючерсної ціни. Взаємозв'язок поточних ринкових та ф'ючерських цін. Поняття базису. Динаміка базису. Види хеджування: продажем; купівлею. Базисний ризик у хеджуванні.

Тема 9. Інвестиційні ризики

Принципи оцінки ефективності інвестиційних проектів. Сутність інвестиційних ризиків. Види ризиків при оцінці проектів. Методи аналізу ризиків проектів. Аналіз чутливості проекту. Перевірка стійкості проекту. Визначення точки беззбитковості. Коригування параметрів проектів. Формалізований опис невизначеності. Аналіз альтернативних сценаріїв розвитку проекту. Формування портфеля цінних паперів. Цілі формування портфеля цінних паперів.

Структура портфеля цінних паперів. Теорія Марковиця і Тобіна. Портфель Марковиця мінімального ризику. Портфель Тобіна мінімального ризику. Портфель Марковиця максимальної ефективності. Портфель Тобіна максимальної ефективності. Формування оптимального портфеля за обмеженої кількості цінних паперів. Спрощена класична модель формування портфеля цінних паперів (модель Шарпа).

Тема 10. Фінансові ризики

Сутність та характеристика фінансових ризиків. Види фінансових ризиків. Страхування як методи зниження фінансового ризику. Поняття зміни вартості грошей у часі. Майбутня вартість грошей. Поняття інфляційного ризику. Вплив інфляційного ризику на норму відсотка. Теперішня вартість грошей. Поняття дисконту. Ризик і вартість капіталу. Вартість користування власними та залученими джерелами капіталу. Середньозважена вартість капіталу. Вплив структури капіталу на вартість фірми. Фінансовий леверідж та ризик втрати фінансової незалежності. Ризик втрати ліквідності та чинники, що його спричинюють.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		го	л	п	лаб.	інд.		СРС	л	п	лаб.	інд.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Ризик та методи його оцінки												
Тема 1. Сутність причини виникнення та класифікація ризику	8	2	2			4						
Тема 2. Оцінка ризику	16	4	4			8						
Тема 3. Управління економічним ризиком	10	2	2			6						
Тема 4. Економічний ризик і теорія корисності	10	2	2			6						
Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризиків, пов'язаних з конфліктом та	14	4	4			6						

невизначеністю навколишнього середовища												
Тема 6. Оптимальна поведінка в умовах специфічних видів ризику	10	2	2			6						
Разом за Розділом 1	68	16	16			36						
Змістовий модуль 2 Аналіз та моделювання ризиків у господарській діяльності												
Тема 7. Метод Монте - Карло і його застосування до оцінки стратегій, пов'язаних із ризиком	14	4	2			8						
Тема 8. Операційні ризики	12	2	2			8						
Тема 9. Інвестиційні ризики	14	4	2			8						
Тема 10. Фінансові ризики	12	2	2			8						
Разом за Розділом 2	52	12	8			32						
Усього годин	120	28	24			68						

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність причини виникнення та класифікація ризику	2
2	Тема 2. Оцінка ризику	4
3	Тема 3. Управління економічним ризиком	2
4	Тема 4. Економічний ризик і теорія корисності	2
5	Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризиків, пов'язаних з конфліктом та невизначеністю навколишнього середовища	4
6	Тема 6. Оптимальна поведінка в умовах специфічних видів ризику	2
7	Тема 7. Метод Монте - Карло і його застосування до оцінки стратегій, пов'язаних із ризиком	4
8	Тема 8. Операційні ризики	2
9	Тема 9. Інвестиційні ризики	4

10	Тема 10. Фінансові ризики	2
	Разом	28

4.2. Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність причини виникнення та класифікація ризику	2
2	Тема 2. Оцінка ризику	4
3	Тема 3. Управління економічним ризиком	2
4	Тема 4. Економічний ризик і теорія корисності	2
5	Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризиків, пов'язаних з конфліктом та невизначеністю навколишнього середовища	4
6	Тема 6. Оптимальна поведінка в умовах специфічних видів ризику	2
7	Тема 7. Метод Монте - Карло і його застосування до оцінки стратегій, пов'язаних із ризиком	2
8	Тема 8. Операційні ризики	2
9	Тема 9. Інвестиційні ризики	2
10	Тема 10. Фінансові ризики	2
	Разом	24

4.3. Теми лабораторних занять

(не передбачено навчальним планом)

4.4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність причини виникнення та класифікація ризику	4
2	Тема 2. Оцінка ризику	8
3	Тема 3. Управління економічним ризиком	6
4	Тема 4. Економічний ризик і теорія корисності	6
5	Тема 5. Вибір оптимальної стратегії в умовах ризиків, пов'язаних з конфліктом та невизначеністю навколишнього середовища	6
6	Тема 6. Оптимальна поведінка в умовах специфічних видів ризику	6
7	Тема 7. Метод Монте - Карло і його застосування до оцінки стратегій, пов'язаних із ризиком	8
8	Тема 8. Операційні ризики	8
9	Тема 9. Інвестиційні ризики	8

10	Тема 10. Фінансові ризики	8
	Разом	68

4.5. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Згідно робочої програми для дисципліни Ризикологія (аналіз та моделювання економічного ризику) індивідуально-дослідне завдання не заплановане.

4.6. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни Ризикологія (аналіз та моделювання економічного ризику) передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це - комп'ютерна підтримка освітнього процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, проектний метод тощо).

За джерелами знань на заняттях використовуються словесні (розповідь, бесіда, лекція) та практичні методи.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються проблемно-інформаційний, проектно-пошуковий, дослідницький методи.

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи навчання:

1) Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні (лекція-монолог, лекція-діалог, проблемна-лекція);
- наочні (презентація, демонстрування);
- практичні методи (вправи; практичні завдання).

2) Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- метод проблемного викладу матеріалу;
- моделювання життєвих ситуацій;
- мозковий штурм;
- метод опори на життєвий досвід;
- навчальної дискусії.

3) Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- усного контролю;
- письмового контролю;
- самоконтролю та взаємоконтролю;
- рецензування відповідей.

4.7. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- екзамен;
- стандартизовані тести;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- розрахункові та розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- розрахункові роботи;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Використовуються такі методи контролю (усний, письмовий), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності.

Поточний контроль. *Завданням поточного контролю* є перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Об'єктами поточного контролю знань студента є систематичність та активність роботи на заняттях; виконання завдань для самостійної роботи. Оцінюванню можуть підлягати: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на практичних/семінарських заняттях; активність при обговоренні питань практичного/семінарського/лабораторного заняття; результати тестування тощо.

У разі невиконання завдань поточного контролю студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття за дозволом завідувача кафедри. Порядок такого контролю регламентований викладачем.

Підсумковий контроль. *Завданням підсумкового контролю* є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Протягом семестру здобувач може отримати max. 60 балів, 40 балів виносяться на екзамен. По поточному контролю здобувач може набрати бали за активність на лекційних та практичних заняттях, виявлення рівня підготовки здобувачів із зазначеної теми під час опитування, тестування, презентації індивідуальних завдань, вирішення практичних задач та кейсів.

Критерії оцінювання під час аудиторних занять.

Досягнення студентів на практичних заняттях, а також виконані ними індивідуальної та самостійної роботи оцінюються за шкалою від «0» до «5». Критерії оцінювання наводяться у таблиці.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або

	оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо не володіє навчальним матеріалом, однак фрагментарно, поверхово (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

4.8. Визнання результатів неформальної та/або інформальної освіти

Результати навчання, отримані здобувачами вищої освіти шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством та регламентовано ПОРЯДКОМ визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка, затвердженого вченою радою університету (протокол № 9 від 26 грудня 2022 р.). (<https://shorturl.cusu.edu.ua/6h>).

4.9. Схема нарахування балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота											Екзаме н	Сума			
Розділ 1						Розділ 2					Контроль на роботу	Індивід завдання	Разом	Макс. 40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10						
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	60		

T1, T2 ... T6 – теми ПЗ.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73		
60-63	задовільно	
35-59	незадовільно	незараховано
1-34	незадовільно	незараховано

4. 8. Перелік програмових питань для самоконтролю:

1. Характеристика ризику як історичної категорії.
2. Характеристика ризику як економічної категорії.
3. Фактори формування ризику.
4. Функції ризику (стимулююча, захисна, компенсуюча, соціально-економічна, інноваційна, регулююча, аналітична).
5. Система класифікації ризиків (за характером наслідків, за сферою виникнення, залежно від основної причини виникнення ризиків, ризику, пов'язані з купівельною спроможністю).
6. Комерційні ризики.
7. Транспортний ризик і його класифікація.
8. Фінансові ризики: особливості, фактори виникнення
9. Валютний ризик (трансляційний, операційний, економічний).
10. Інвестиційні ризики (системний, інфляційний, селективний, ризик ліквідності, кредитний, регіональний, галузевий, ризик підприємства, інноваційний).
11. Виробничі ризики: особливості, фактори виникнення
12. Маркетингові та збутові ризики.
13. Ризики невиконання господарських договорів.
14. Ризик зміни ринкової кон'юнктури посилення конкуренції.
15. Ризик виникнення непередбачуваних витрат і зниження доходів.
16. Форс-мажорні ризики.
17. Принципи управління ризиками.
18. Основні принципи управління ризиками.
19. Основні етапи управління ризиками.
20. Аналіз ризику: сутність й характеристика етапу.
21. Виявлення ризику і його оцінка.
22. Якісний аналіз ризику.
23. Кількісний аналіз ризику.
24. Експертні процедури та методи суб'єктивних оцінок у вимірюванні ризику.
25. Проблеми прийняття рішень в умовах ризику та невизначеності.
26. Загальні підходи до аналізу кількісних оцінок ризику.
27. Оцінка ступеня ризику в абсолютному виразі.
28. Оцінка ступеня ризику у відносному виразі.

- 29.Ризик та нерівність Чебишева.
- 30.Правило „трьох сігм”.
- 31.Сподівана корисність та ставлення до ризику.
- 32.Функція схильності-несхильності до ризику.
- 33.Криві байдужості та корисність. Функції байдужості та їх використання в теорії ризику.
- 34.Функція корисності з інтервальною нейтральністю до ризику.
- 35.Функція локальної несхильності до ризику.
- 36.Вимір інтенсивності несхильності до ризику. Коефіцієнт Ерроу-Пратта.
- 37.Основні положення теорії гри. Поняття конфліктної ситуації та стратегії гравця. Нижня та верхня ціна гри.
- 38.Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризиків.
- 39.Вибір методів управління ризиками.
- 40.Страховання як метод зниження ризиків
- 41.Резервування коштів як метод зниження ризиків
- 42.Диверсифікація як метод попередження і зниження ризиків
- 43.Лімітування як метод попередження і зниження ризиків
- 44.Правила методу управління ризиками (максимум виграшу...)
- 45.Невизначеність і ризик.
- 46.Фактори й чинники становлення концепції ризику міжнародного бізнесу.
- 47.Політичний ризик і його особливості.
- 48.Особливості геополітичного ризику
- 49.Основні принципи управління ризиками.
- 50.Етапи процесу ризик-менеджменту (аналіз ризику, вибір методів впливу на ризик при оцінці їх порівняльної ефективності, прийняття рішення, безпосередній вплив на ризик, контроль і коректування результатів).
- 51.Основні методи ризик-менеджменту (унікнути ризик-менеджменту, зниження ступеня ризику, прийняття ризику).
- 52.Методи управління ризиками

5. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

5.1. Рекомендована література

Основна

1. Економічні ризики: методи вимірювання та управління: Навчальний посібник / Скопенко Н.С., Федулова І.В., Мазник Л.В., Кириченко О.М., Удворгелі Л.І.; за заг. ред. Скопенко Н.С. К. : НУХТ, 2021. 344 с. URL:
<https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad3cf033-6858-4e2fb001-85f9b3dc0d8f/content>
2. Обґрунтування управлінських рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб. / О. М. Полінкевич, І. Г. Волинець. Луцьк : ВежаДрук, 2023. URL:
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23434>
3. Стешенко О. Д. Ризикологія: Навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 180 с.
4. Економічні ризики: методи вимірювання та управління : навчальний посібник / Н. С. Скопенко, І. В. Федулова, Л. В. Мазник, О. М. Кириченко, Л. І. Удворгелі ; за заг. ред. Н. С. Скопенко. – Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. – 348 с.
5. Бугріменко Р.М., Смірнова П.В. Ризикологія: навч. посіб. / Р. М. Бугріменко, П. В. Смірнова. Харків: ТОВ «Видавництво «Форт», 2022. 148 с.

Додаткова

1. Сценарний аналіз бізнес процесів [Електронний ресурс] : навчальний посібник / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; В. О. Кузьмич, О. В. Коваль, Р. А. Тараненко. Київ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 189 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/65583>
2. Долінський Л. Б. Фінансовий ризик-менеджмент : навч.- метод. посібник. Київ : Національний університет «КиєвоМогилянська академія», 2022. 132 с
3. Калініченко З.Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент». Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.
4. Burt G., Nair A. K. Rigidities of imagination in scenario planning: Strategic foresight through ‘Unlearning’. *Technological Forecasting and Social Change*. 2020. №153. Article 119927. URL: <https://dspace.stir.ac.uk/handle/1893/30734>
6. Довгенко Я.О., Яременко Л.І., Яременко Ю.В. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики *Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство»*. 2021. Випуск № 28 <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511>
5. Л. В. Громоздова, І. О. Ілляшенко, Я. О. Довгенко, В. В. Царук, К. М. Юрченко *Методологія оцінки економічної безпеки підприємництва на різних рівнях ієрархії управління економікою. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2022. № 28. С. 29-38. https://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2022_28_5
6. Oleksii Hutsaliuk, Nataliia Havrylova, Oksana Storozhuk, Yana Dovhenko, Snizhana Kovalenko and Alla Navolokina Leverages of financial and environmental management in agricultural sector of the economy. *E3S Web of Conferences Volume 558*, 2024 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202455801025>
7. Левченко О.М., Довгенко Я.О., Яременко Л.І. Страхування в Україні: аналіз динаміки, ризиків і можливостей. *Управління змінами та інновації*. 2024. No 12. С. 30-37. <https://doi.org/10.32782/СМІ/2024-12-5>

5.2. Методичне забезпечення

1. Робоча програма
2. Силабус
2. Завдання для практичних занять.
3. Завдання для самостійної роботи.
4. Тестові завдання.

5.3. Інформаційні ресурси (перелік інформаційних ресурсів)

Інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України: офіційний: вебсайт. URL: www.ukrstat.gov.ua
2. Eurostat: website. URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

3. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ): офіційний: вебсайт. URL: <https://www.smida.gov.ua/about>
4. Аналітична система YouControl: офіційний: вебсайт. URL: <https://youcontrol.com.ua/>
5. Міжнародний центр перспективних досліджень

5.4 Програмне забезпечення навчальної дисципліни

1. Загальне програмне забезпечення, до якого входить пакет програмних продуктів Microsoft Office
  - Microsoft PowerPoint;
  - Microsoft Word;
  - Microsoft Excel.
2. Глобальна мережа Internet

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка».

Примітки:

1. *Робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом закладу вищої освіти і містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролю.*
2. *Розробляється викладачем. Робоча програма навчальної дисципліни розглядається на засіданні кафедри і затверджується завідувачем кафедри.*
3. *Формат бланка – А4 (210×297 мм).*